

ارزیابی میزان آگاهی عشایر از پدافند غیرعامل و تأثیر آن بر امنیت مرزها

(نمونه موردی: جامعه عشایری شهرستان قصر شیرین، استان کرمانشاه)

فاطمه کوچکی نژاد^۱، علیراحمانی پور^۲

تاریخ دریافت: ۹۲/۰۸/۱۵

تاریخ پذیرش: ۹۲/۱۲/۲۲

از صفحه ۱۲۹ تا ۱۴۴

پژوهشنامه جغرافیای انسانی

سال اول، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۲

چکیده

در عصر حاضر یکی از راه‌های دفاع از امنیت مرزها، روی آوردن به پدافند غیرعامل و اجرای اصول و مبانی آن است. تمامی نهادها، سازمان‌ها، نیروها و حتی مردم عادی نیز می‌توانند در پدافند غیرعامل نقش مؤثری برعهده بگیرند. جامعه عشایری کشورمان نیز که یکی از سه جامعه شهری، روستایی و عشایری را تشکیل می‌دهد. از لحاظ عامل مهم موقعیت انسانی، آحاد افراد جامعه عشایری به دلیل نوع ساختار اجتماعی و عناصر تشکیل دهنده‌ی شخصیت فردی و اجتماعی، دارای ویژگی‌های منحصر به فردی می‌باشند و در تمام دوران حیات سیاسی و اجتماعی، آماده دفاع از دین، ملت و مملکت بوده‌اند. پدافند غیرعامل نه تنها می‌تواند سطح توانمندی عشایر مرزنشین را افزایش دهد، بلکه موجب افزایش امنیت و آگاهی در بین آن‌ها می‌شود. این پژوهش با هدف شناخت میزان آگاهی عشایر منطقه‌ی مورد مطالعه از پدافند غیرعامل و ارتباط آن با امنیت مرزی انجام گرفته است، روش مورد استفاده در این تحقیق، تحلیلی-توصیفی است. برای مطالعه‌ی دقیق موضوع پژوهش، افزون بر مطالعه اسنادی از روش کمی (پیمایشی و استفاده از نرم‌افزار SPSS) و کیفی (مصاحبه) استفاده شده است. براساس نتایج به دست آمده از این تحقیق، ملاحظه می‌شود که امروزه تهدیدات دشمن در خصوص کاهش آستانه تحمل مردم و کاهش پایداری ملی پیچیده‌تر شده است و از این نظر، مهم‌ترین راهبرد آگاهی‌رسانی و آگاهی‌بخشی به مردم در مقابل روش‌ها و شیوه‌های دشمنان است. بنابراین برای مقابله با تهدیدهای جدید دشمنان باید سطح آگاهی مردم به خصوص جامعه عشایری که دارای ویژگی‌های خاصی در ابعاد انسانی، جغرافیایی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی می‌باشند، نسبت به این تهدیدها افزایش پیدا کند.

کلید واژه‌ها: پدافند غیرعامل، سطح آگاهی، عشایر، امنیت.

۱- استادیار جغرافیا دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه، نویسنده مسئول، رایانامه: Fatemehkouchaki@yahoo.com

۲- رییس دفتر تحقیقات مرزبانی استان کرمانشاه، کارشناس ارشد جغرافیا

مقدمه

امنیت مرزها، پشتوانه‌ای محکم برای امنیت با ابعاد متنوعش در داخل کشور است. هرگونه ناامنی در مرز، ممکن است در سامانه‌های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و نظامی داخل کشور اختلال ایجاد کند (خطابی، ۱۳۷۴: ۸۵). توسعه ملی و امنیت دارای ارتباطات متقابل هستند، از یک سو توسعه و حرکت به سوی آن به تقویت مبانی قدرت ملی و در نتیجه، امنیت ملی در کشور می‌انجامد و از سوی دیگر فراهم آوردن امنیت ملی، یکی از بسترهای مناسب برای توسعه ملی است (احمدی‌پور، ۱۳۸۶: ۲۷). کشورهاییی که با جنگ و خسارات ناشی از آن مواجه شده‌اند، توجه ویژه‌ای به راهبردهای دفاعی برای حفاظت از سرمایه ملی، منافع حیاتی و پایداری ملی داشته و جایگاه برجسته‌ای برای آن قائل می‌شوند. پدافند غیرعامل به عنوان یکی از مؤثرترین و پایدارترین روش‌های دفاع در برابر تهدیدها به علت کاهش هزینه‌های نیروهای خودی و افزایش هزینه‌های دشمن، همواره مورد نظر بیشتر کشورهای جهان قرار گرفته است.

جامعه عشایری کشورمان که یکی از سه جامعه شهری، روستایی و عشایری را از نظر جامعه شناختی تشکیل می‌دهند، در اثر مبارزات دائمی به انسان‌هایی خطرپذیر، شجاع و آماده‌ی دفاع در هر شرایطی بدل شده‌اند و همین امر باعث شده تا در تمام دوران آماده دفاع از دین، ملت و مملکت اسلامی باشند. این افراد بعد از پیروزی انقلاب اسلامی به دلیل عمق اعتقادات پاک و دینی در همه عرصه‌های سیاسی- اجتماعی و دفاعی حضوری چشمگیر داشته‌اند که نمونه جاودانه آن، نیروهای بسیج عشایری در دفاع مقدس است. بنابراین مدیریت مرزها در فضای عینی با توجه به وجود تهدیدها از طریق نیروهای عشایری که از مؤلفه‌های توان رزمی نیروهای مسلح می‌باشند، ضرورت دارد تا به بررسی میزان آگاهی جامعه عشایری در ابعاد پدافند غیرعامل و مؤلفه‌های آن به راهکار راهبردی به منظور حفظ و توسعه این عوامل و دستیابی به راهکار مناسب برای به‌کارگیری مطلوب نیروهای جامعه عشایری به عنوان بخشی از توان رزمی جمهوری اسلامی اقدام کرد و مأموریتی متناسب با توانمندی نیروهای عشایری به آنها واگذار و امنیت پایدار مردمی را با واگذاری مسئولیت به این انسان‌های وفادار و شجاع نهادینه کرد.

پیشنه پژوهش

در ارتباط با موضوع مورد مطالعه، پژوهش‌های متعددی در خصوص پدافند غیرعامل در کشور توسط محققین انجام شده است. اکثر این مطالعات در حوزه‌های شهری و روستایی کشور انجام شده و کمتر به جامعه عشایری کشور پرداخته شده است. از جمله تحقیقاتی که به موضوع پژوهش مرتبط است، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

نظامی و مهری (۱۳۸۷) در تحقیقی به نقش پدافند غیرعامل در امنیت کشور پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان‌دهنده آن است که از بین عوامل و مؤلفه‌های پدافند غیرعامل، مؤلفه‌های مقاوم‌سازی و استحکامات، مکان یابی، استتار، فریب و ایجاد سامانه‌های هشداردهنده و تحرک، بیشترین تأثیر را بر امنیت کشور دارند و بر این اساس، تمرکز تلاش‌ها در کشور برای حفظ و ارتقاء امنیت در حوزه‌ی پدافند غیرعامل باید روی مؤلفه‌های یادشده متمرکز شود.

بیگللو (۱۳۹۰) به مطالعه تأثیر پدافند غیرعامل بر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران پرداخته و در این راستا به این نتیجه رسیده که از بین اصول پدافند غیرعامل، اصولی مانند طراحی شبکه‌های زیرساخت با شدت رابطه ۰/۶۵، رابطه مستقیمی با متغیر وابسته داشته و بیشترین تأثیر را بر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران دارد.

رحیم صفوی و جمشیدی (۱۳۸۶) در مقاله‌ای با عنوان «تأثیر ویژگی‌های ژئوپولتیکی عشایر بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با مطالعه موردی عشایر کهگیلویه و بویراحمد»، به این نتیجه دست یافته‌اند که مؤلفه‌های وسعت حوزه سرزمینی عشایر، اشرافیت و نزدیکی به مرزها، برخورداری عشایر از سرزمین قابل دفاع، روحیه استقامت و پایداری در برابر سختی‌ها و وفاداری به نظام اسلامی، تأثیر بسزایی در امنیت ملی دارند.

اهمیت و ضرورت مساله

سنجش میزان آگاهی عشایر از پدافند غیرعامل از دو جنبه‌ی نظری و کاربردی حائز اهمیت است. یعنی هم تحقیقی بنیادی است و موجب شناخت بیشتر این بُعد از دفاع در عرصه‌ی ملی می‌شود و هم تحقیقی کاربردی است و می‌توان با شناخت متغیرهای

مؤثر بر پدافند غیرعامل در مناطق مرزی، از نتایج آن در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌ها استفاده کرد.

در این راستا می‌توان گفت که به‌طور کلی، عرصه فرهنگ و اجتماع، بستر دفاع غیرعامل بوده و مشارکت طلبیدن عموم مردم به‌خصوص جامعه‌ی عشایری در فهم اصول و مفاهیم دفاع غیرعامل ضروری است. با تبیین مؤلفه‌های این شیوه‌ی دفاع، بدون شک هزینه‌های کشور در حوزه‌ی روانی، فکری و فرهنگی نیز کاهش خواهد یافت. بنابراین با توجه به جایگاه پدافند غیرعامل و تأثیرات فراوان آن در کاهش خسارات و تلفات و فراهم کردن زمینه‌های امنیت در مناطق مرزی، با توجه به حساسیت این مناطق و آسیب‌پذیری در مواقع بحرانی، حساسیت و اهمیت خاصی دارد. بررسی سطح آگاهی عشایر منطقه‌ی مرزی قصرشیرین (جامعه‌ی محل تحقیق نگارندگان) از دو منظر اهمیت دارد؛ اول اینکه جامعه‌ی عشایری کشور به‌عنوان جزئی از جامعه بزرگ ایران می‌باشد که حفاظت از مرزها را بر عهده دارد و دوم اینکه با توسعه روزافزون ماهواره‌ها و سامانه‌های اطلاعاتی و پیشرفت‌های فناوری، به‌طور هوشمندانه‌ای می‌تواند اهداف را شناسایی کند و همانند گذشته نقش ارزنده‌ای در امنیت مناطق مرزی و امنیت ملی کشور داشته باشد. از این‌رو، بررسی وضعیت موجود سطح آگاهی عشایر از پدافند غیرعامل و شناخت عوامل تقویت یا تضعیف‌کننده‌ی آن برای برنامه‌ریزی درست، ضروری است و می‌تواند به فرماندهان و مدیران سطوح مختلف کمک شایانی بکند.

اهداف تحقیق (کلی و جزئی)

هدف کلی: شناخت میزان آگاهی جامعه‌ی عشایری منطقه‌ی مورد مطالعه از پدافند غیرعامل و مؤلفه‌های آن.

اهداف جزئی:

- ۱- شناخت سطح دانش عشایر منطقه‌ی مورد مطالعه در زمینه پدافند غیرعامل.
- ۲- شناخت عوامل و مؤلفه‌های امنیت مناطق مرزی.
- ۳- شناخت اهمیت و اصول پدافند غیرعامل در مناطق مرزی و تأثیر آن در امنیت.

سوالات تحقیق:

- ۱- میزان آگاهی عشایر منطقه‌ی قصرشیرین از پدافند غیرعامل و مؤلفه‌های آن تا چه اندازه است؟
- ۲- آیا میزان آگاهی عشایر منطقه‌ی قصرشیرین از پدافند غیرعامل و مؤلفه‌های آن می‌تواند در امنیت مناطق مرزی مؤثر باشد؟

فرضیه‌های تحقیق

- ۱- به نظر می‌رسد که سطح آگاهی عشایر منطقه‌ی مورد مطالعه نسبت به پدافند غیرعامل و مؤلفه‌های آن در سطح پایینی است.
- ۲- به نظر می‌رسد که میزان آگاهی عشایر از پدافند غیرعامل در بین ایل‌ها، در منطقه‌ی مورد مطالعه متفاوت است.
- ۳- جامعه‌ی عشایری منطقه‌ی مورد مطالعه به دلیل داشتن موقعیت جغرافیایی قابل دفاع در محورهای تهدید خارجی جمهوری اسلامی ایران، ویژگی‌های جغرافیایی انسانی، اعتقادات و باورهای دینی، روحیات و هنجارهای سیاسی و اجتماعی، همگرایی با حکومت مرکزی، وفاداری به نظام و احساس تعهد در حراست از نظام و مشارکت در برقراری امنیت داخلی بر امنیت مناطق مرزی تأثیر مثبت دارند.

روش‌شناسی تحقیق

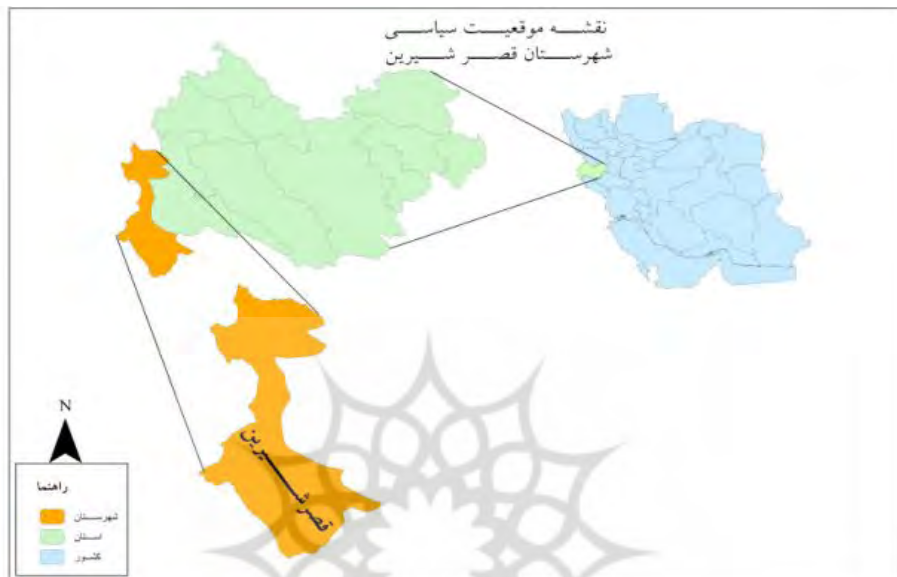
روش پژوهش

این پژوهش به روش توصیفی- تحلیلی اجرا شده است. در این تحقیق به شناخت آگاهی خانوارهای عشایری نسبت به اهمیت و اصول پدافند غیرعامل و مؤلفه‌های آن و نقش آنان در امنیت منطقه‌ی مرزی قصرشیرین پرداخته شده است.

جامعه آماری

جامعه‌ی آماری این پژوهش شامل کلیه‌ی سرپرستان خانوارهای عشایری منطقه‌ی مرزی قصرشیرین در استان کرمانشاه است (نقشه شماره یک) که شامل هشت ایل

(بویراحمد علیا، سردسیر، ثلاث باباجانی، خزل، سنجابی، قشقایی، کرد، کلهر، گوران) که بر اساس سرشماری اجتماعی- اقتصادی عشایر کوچنده در سال ۱۳۸۷ دارای ۱۵۹۰ خانوار است، می باشد.

نقشه ۱. موقعیت سیاسی شهرستان قصر شیرین

حجم نمونه و روش نمونه گیری

در مورد حجم نمونه، شایان ذکر است که نمونه تقریبی با توجه به اطلاعات و آمار موجود بر اساس فرمول کوکران در حدود ۲۶۸ نفر است، اما از آنجا که نمونه گیری باید به گونه ای انجام شود که نمونه انتخاب شده معرف کل جامعه آماری مورد تحقیق باشد و جامعه آماری در قالب هشت ایل در سطح شهرستان پراکنده می باشد، لازم است که در داخل هر یک از آن ها با توجه به حجم خانوارها، نمونه گیری به عمل آید.

روش نمونه گیری در این تحقیق روش نمونه گیری طبقه بندی شده است. بدین صورت که با توجه به تعداد خانوارها در هر یک از ایل های منطقه، مورد مطالعه به نسبت سهم و درصد هر ایل نمونه ها انتخاب شدند.

روش گردآوری اطلاعات:

در این تحقیق برای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها از فن پرسشنامه محقق ساخته براساس طیف لیکرت که در آن اهمیت و کاربرد پدافند غیرعامل در مناطق مرزی سنجیده می‌شود، استفاده شده است.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در تحقیق حاضر از نرم افزار SPSS برای تجزیه و تحلیل داده‌ها بهره گرفته شده است. برای نمایش یافته‌ها نیز از دو نوع آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. بدین صورت که در بخش یافته‌های توصیفی از آماره‌های میانگین، واریانس، فراوانی‌ها و... استفاده و در بخش یافته‌های استنباطی - تحلیلی از آزمون ناپارامتری کروسکال والیس برای مقایسه بین گروه‌ها استفاده شده است.

چارچوب نظری تحقیق

پدافند غیرعامل به مجموعه اقداماتی اطلاق می‌شود که مستلزم به‌کارگیری جنگ افزار نبوده و با اجرای آن می‌توان از وارد شدن خسارات مالی به تجهیزات و تأسیسات حیاتی و حساس نظامی و غیرنظامی و تلفات انسانی جلوگیری کرد و یا میزان این خسارات را به حداقل ممکن کاهش داد (اسکندری، ۱۳۸۹: ۱۷).

در تعریف آیین‌نامه اجرایی قانون برنامه چهارم توسعه، بند ۱۱، تبصره ۱۲۱، پدافند غیرعامل این چنین تعریف شده است؛ «مجموعه اقدامات غیرمسلحانه‌ای که موجب کاهش آسیب‌پذیری نیروی انسانی، ساختمان‌ها، تأسیسات و تجهیزات و شریان‌های کشور در مقابل عملیات خصمانه و مخرب دشمن و یا کاهش مخاطرات ناشی از سوانح غیرطبیعی می‌گردد، پدافند غیرعامل نامیده می‌شود.» (خرم آبادی، بی‌تا: ۷).

مجمع تشخیص مصلحت نظام در راستای تدوین سیاست‌های کلی پدافند غیرعامل کشور، پدافند غیرعامل را این‌گونه تعریف می‌کند؛ «مجموعه اقدام‌های غیرمسلحانه‌ای که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقاء پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدها و اقدامات نظامی دشمن می‌شود.»

براساس نظر اغلب نویسندگان، پدافند غیرعامل تأکید بر بُعد دفاع پیشگیرانه در برابر حملات دشمن (عامل انسانی) دارند (موحدی‌نیا، ۱۳۸۶:۳؛ نوبخت، ۱۳۸۹:۱۴۵؛ نباتی، ۱۳۸۸:۱۵؛ نیازی‌تبار، ۱۳۸۷:۱۵؛ جدی، ۱۳۸۶:۱۶). موضوع پدافند غیرعامل و بهره‌گیری از منافع آن تنها زاییده عقل انسان نبوده و خداوند کریم که مخزن تمام علوم نزد او است در سوره مبارکه انبیاء آیه ۸۰ می‌فرماید (سازمان بسیج فرهنگیان، ۱۳۸۶:۴):

«و علمناه صنعه لبوس لكم لتحصنکم من باسکم فهل انتم شاکرون»

«و ما به او (حضرت داود علیه السلام) ساخت زره را تعلیم نمودیم تا شما را از آسیب جنگ در امان بدارد پس آیا از شکرگزارانید؟».

قرارگرفتن عضوهای حساس و با اهمیت بدن (مغز، چشم، قلب و...) در بهترین وضعیت و جالب‌ترین حفاظ، باعث بقاء و ادامه حیات انسانی شده است. به عبارت دیگر، عضوهای حساس باید در بهترین مکان و مطلوب‌ترین پوشش حفاظتی قرار گیرند و این تدبیر را خداوند در خلقت موجودات عالم مقرر فرموده است (نظامی و مهری، ۱۳۸۷:۱۹۳).

خداوند حکیم، طبیعت را به‌عنوان مدرسه‌ای بی‌بدیل برای بشر آفریده و ابزارهای دفاعی (استتار، اختفاء و پوشش حفاظتی، حيله و فریب، تحرک و جابه‌جایی) که جزء ابزارهای دفاع غیرعامل می‌باشند را در اختیار جانوران قرار داده است (امیرپور و فنایی، ۱۳۹۱:۷۱).

باتوجه به اهمیت و نقش دفاع غیرعامل در راهبرد دفاعی، امنیت ملی و استقلال کشور، براساس قانون برنامه پنج‌ساله چهارم توسعه کشور، مجلس شورای اسلامی، دولت را مکلف کرده تا اقدامات مناسب و بازدارنده برای کاهش آسیب‌پذیری مراکز حساس و حیاتی را در دستور کار قرار دهد. به عبارتی یکی از ابزارهای ارتقاءدهنده ضریب امنیت ملی، توجه متولیان امر به تقویت بازدارندگی از طریق کاربست مناسب پدافند غیرعامل در فرایند قانون‌گذاری و سیاست‌گذاری های کلان دفاعی است (کامران و دیگران، ۱۳۹۰:۱۲۴).

در نظام جمهوری اسلامی ایران، مؤلفه‌های توان و قدرت بر پایه اتکاء به توان و قابلیت‌های ملی استوار است. جامعه عشایری نیز به دلیل ویژگی‌های خاص خود، یکی از مطمئن‌ترین مؤلفه‌های توان ملی محسوب می‌شود. حضرت امام خمینی (ره) بارها در جملاتی مانند؛ «سد محکم و نفوذناپذیر در برابر دشمنان اسلام»، «پشتوانه استقلال ایران» و «ذخایر انقلاب و مملکت» بر این توان تأکید کرده‌اند (دبیرخانه شورایی عالی عشایر، بی تا: ۷).

گسترش مفاهیم پدافند غیرعامل در فرهنگ عمومی

فرهنگ عبارت از؛ همه‌ی فرآورده‌ها و تولیدات انسانی است. فرهنگ عمومی بر فرهنگ مردم و جامعه به‌طور توأمان تأکید دارد. از نظر جامعه‌شناختی، گسترش مفاهیم پدافند غیرعامل به معنی گسترش این مفاهیم در شش حوزه‌ی؛ جهان‌بینی، ارزش‌ها، گرایش‌ها، کنش‌ها، نمادها و فن‌آوری است (مصطفوی، ۱۳۸۹: ۱۰۰). گسترش مفاهیم دفاع غیرعامل در فرهنگ عمومی از منظر فرهنگ و ارزش‌های خودی در راستای حفظ موجودیت نظام فرهنگی و اجتماعی و سیاسی کشور بایستی در مجموعه خرده‌فرهنگ‌ها و تاریخ و مذهب و تقویت حس هویت ملی در کلیه گروه‌های اجتماعی به خصوص جامعه عشایری در کلیه سطوح گسترش یابد. بنابراین می‌بایست با برخورد هوشمندانه به مصاف تهاجم فرهنگ‌هایی که از ابزار و ادوات پیشرفته و دانش فنی برخوردارند و با هجوم بردن به بنیان‌های فکری یک ملت برای از بین بردن فرهنگ ملی تلاش می‌کنند، رفت. در این بین، راهبرد گسترش مفاهیم پدافند غیرعامل، از یک سو توجه سازمان‌ها و نهادهای فرهنگی به نقش مهم‌شان در ترویج مفاهیم دفاع غیرعامل برای حفظ پایداری ملی و از سوی دیگر، مشارکت طلبیدن عموم مردم به خصوص جامعه‌ی عشایری در فهم اصول و مفاهیم دفاع غیرعامل ضروری است.

اصول دفاع غیر عامل:

با به‌کارگیری اصول دفاع غیرعامل، می‌توان به اهداف دفاع غیرعامل از قبیل؛ تقلیل خسارات و صدمات، کاهش قابلیت و توانایی سامانه‌های شناسایی و آشکارساز، هدف‌یابی و دقت هدف‌گیری تسلیحات آفندی دشمن و تحمیل هزینه بیشتر به آنها نائل شد

(اسکندری، ۱۳۸۹:۳۴). محققان زیادی به مطالعه اصول پدافند غیرعامل پرداخته‌اند، این اصول عبارتند از:

- انتخاب عرصه‌های ایمن در جغرافیای کشور؛
- تعیین مقیاس بهینه‌ی استقرار جمعیت و فعالیت در فضا؛
- پراکندگی در توزیع عملکردها، متناسب با تهدیدات و جغرافیا؛
- انتخاب مقیاس بهینه از پراکندگی و توجیه اقتصادی پروژه؛
- کوچک‌سازی و ارزان‌سازی و ابتکار در پدافند غیرعامل؛
- موازی‌سازی سامانه‌های پشتیبانی وابسته؛
- مقاوم‌سازی استحکامات و ایمن‌سازی سازه‌های حیاتی؛
- مکان‌یابی استقرار عملکردها؛
- مدیریت بحران دفاعی در صحنه‌ها؛
- استتار و نامرئی‌سازی؛
- کور کردن سامانه اطلاعاتی دشمن؛
- اختفاء با استفاده از عوارض طبیعی؛
- پوشش در همه‌ی زمینه‌ها؛
- فریب، ابتکار عمل و تنوع در کلیه‌ی اقدامات؛
- حفاظت اطلاعات سامانه‌های حیاتی و مهم؛
- تولید سازه‌های دو منظوره (جلالی فراهانی و هاشمی فشارکی، ۱۳۸۹:۷۹).

یافته‌ها

توصیف یافته‌ها

در این بخش از تحقیق، نتایج بررسی میدانی که با استفاده از پرسشنامه تهیه شده، ارائه خواهد شد. جدول شماره یک، میزان آگاهی خانوارهای عشایری منطقه‌ی مورد مطالعه در خصوص مفاهیم و اهمیت پدافند غیرعامل را نشان می‌دهد.

جدول ۱- میزان آگاهی خانوارهای عشایری منطقه‌ی مورد مطالعه در خصوص آشنایی آن‌ها با مفاهیم و

اهمیت پدافند غیرعامل برحسب ایل

نام ایل	تعداد پرسش‌شونده	بی اطلاع	کم اطلاع	اطلاع متوسط	اطلاع خوب	اطلاع بسیار خوب
سنجایی	۲۲	۵	۷	۵	۵	-
قشقایی	۱۸	۴	۱۰	۲	۲	-
کرد	۴۴	۱۰	۲۲	۵	۵	۲
کلهر	۱۶۹	۴۵	۵۸	۳۷	۱۷	۱۲
گوران	۱۵	۵۷	۵	۳	۱	-
جمع	۲۶۸	۱۲۱	۱۰۲	۵۲	۳۰	۱۴

* لازم به ذکر است که از بین هشت ایل در منطقه‌ی مورد مطالعه، پرسشنامه بین خانوارهای عشایری پنج ایل تکمیل شد و دلیل آن، سهم و درصد اندک برخی از آن‌ها به دلیل حجم کم خانوارهای عشایری در سطح منطقه‌ی مورد مطالعه است.

بدون توجه به ایل خاصی در منطقه‌ی مورد مطالعه، میانگین سطح آگاهی در کل سوالات از ۳۵ درصد تجاوز نکرد. ضریب تغییرات (CV) مربوط به میانگین در کل، حدود ۱۳ درصد بود. پایین بودن این مقدار نشان‌دهنده‌ی یکنواختی نسبی سطح آگاهی در بین خانوارهای عشایری منطقه‌ی تحت بررسی است. البته میانگین سطح آگاهی خانوارها به سوالات مربوط به اصول و کاربرد پدافند غیرعامل (۴۴٪) در مقایسه با سوالات مربوط به بخش مفاهیم و اهمیت پدافند غیرعامل (۳۶٪) به‌طور معنی‌داری بیشتر بود. به‌علاوه، ضریب تغییرات سوالات اصول و کاربرد در مقایسه با مفاهیم و اهمیت پدافند غیرعامل به ترتیب ۹ و ۱۳/۷ به‌دست آمد که حاکی از یکنواختی اطلاعات مربوط به این موارد در بین خانوارهای عشایری شهرستان قصرشیرین است.

میانگین درصد سطح آگاهی خانوارها در مورد کلیه‌ی سوالات به جز اصول و کاربرد استتار و اختفاء، کمتر از ۵۰ درصد بود. با وجودی که اختلاف بین ایل‌های تحت بررسی از نظر درصد سطح آگاهی، معنی‌دار بود، ولی مقایسه‌ی میانگین کل و نیز میانگین سطح آگاهی به سوالات مختلف، مؤید پایین بودن آگاهی کلیه‌ی خانوارهای عشایری از مفاهیم و کاربردهای پدافند غیرعامل است.

مقایسه میزان آگاهی خانوارهای عشایری بر حسب ایل آن‌ها نیز انجام شد. تأثیر نوع ایل بر میزان آگاهی خانوارهای عشایری از اصول و کاربرد پدافند غیرعامل معنی‌دار بود، به طوری که ایل کلهر بیشترین درصد سطح آگاهی را در بین ایلات دیگر منطقه کسب کردند. با این وجود، درصد کل میزان اطلاعات در مورد هیچ یک از ایل‌ها به ۵۰ درصد نرسید. بنابراین بالاتر بودن اطلاعات ایل کلهر به دلیل دانش بومی آن‌ها، ساختار ایل و همچنین توسعه‌ی خدمات و امکانات آموزشی است.

نمرات حاصل از سوالات مربوط به مفاهیم، اهمیت و کاربرد پدافند غیرعامل و نیز نمره کل خانوارهای عشایری منطقه‌ی مورد مطالعه بر اساس مقیاس لیکرت، گروه‌بندی شد و نتایج در معرض آزمون قرار گرفت (جدول شماره ۲). نتایج جدول دو نشان داد که رتبه‌ی ایلات از نظر آگاهی از مفاهیم، اهمیت و اصول و کاربردها و نیز کل اطلاعات معنی‌دار است. چنین تفاوتی در مورد ایل و سطح سواد و عضویت آن‌ها در بسیج عشایری نیز به طور معنی‌داری وجود داشت ($p < 0/01$).

جدول شماره ۲- مقادیر شاخص کروسکال (H) برای مقایسه‌ی اختلاف بین سطح آگاهی عشایر شهرستان قصرشیرین بر حسب ایل، سطح تحصیلات و سابقه‌ی عضویت در بسیج عشایری

کل	اصول و کاربردهای پدافند غیرعامل	مفاهیم و اهمیت پدافند غیرعامل	
*۴/۷	۳/۹	*۴/۳	ایل‌ها
**۱۲/۲	*۱۰/۵	**۹/۸	سطح تحصیلات
**۱۳/۴	**۱۰/۷	**۱۱/۲	سابقه‌ی عضویت در بسیج عشایری

* معنی داری $H (= * 5 \%)$ و $** (= * 1 \%)$ بر اساس مقادیر chi-square با درجات آزادی ۲، ۴ و ۲ به ترتیب برای ایل، سطح تحصیلات، سابقه‌ی عضویت در بسیج عشایری محاسبه شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از این تحقیق نشان داد که علی‌رغم وجود تفاوت بین ایل‌های منطقه‌ی مورد مطالعه، به‌طور کلی آگاهی خانوارهای عشایری منطقه از اصول پدافند غیرعامل در سطح پایینی قرار دارد. البته میزان اطلاعات خانوارهای عشایری از کاربردهای پدافند غیرعامل در مقایسه با مفاهیم و امنیت پدافند غیرعامل بیشتر است. در این مطالعه، تفاوت بین ایل‌ها، افزایش سطح آگاهی را تأیید کرده و نشان داد که ایل کلهر از نظر میزان اطلاعات بر سایر خانوارهای عشایری منطقه برتری دارند. کمبود سطح آگاهی جامعه عشایری منطقه در رابطه با پدافند غیرعامل، عمدتاً ناشی از جایگاه تعریف نشده‌ی پدافند غیرعامل در جامعه‌ی عشایری است. در نتیجه، خانوارهای عشایری اطلاعات محدودی را از طریق مطالعات شخصی جمع‌آوری می‌کنند. همچنین عضویت آن‌ها در بسیج عشایری و بالا رفتن سطح سواد نیز باعث بالا رفتن سطح آگاهی آن‌ها می‌شود. تردیدی نیست که موفقیت در انتقال مفاهیم و کاربردهای پدافند غیرعامل به عرصه‌ی جامعه‌ی عشایری، به برنامه‌ریزان و مدیرانی نیاز دارد که آموزش‌های مطلوبی را در این ارتباط دنبال کرده باشند و این امر جزء با تجدیدنظر بنیادی و توجه خاص به جایگاه ویژه‌ی جامعه‌ی عشایری در دکترین نظامی-امنیتی جمهوری اسلامی ایران امکان‌پذیر نخواهد بود.

پیشنهادها

- ۱- محوریت قراردادن خانوارهای عشایری در برنامه‌های فرهنگی به‌عنوان مهم‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار فرهنگی و در اختیار قرار دادن ابزارهای فرهنگی بدون نگاه منفعت‌گرایانه در این برنامه‌ها.
- ۲- تقویت اعتماد مردم به مسئولان و رسانه‌ها با ارائه اخبار کامل و به موقع و پیشگیری از ایجاد جو ابهام اطلاعاتی در جامعه.

- ۳- برنامه‌ریزی و زمینه‌سازی برای اسکان واحدهایی از جماعت عشایری که مایل هستند در مناطق مستعد مرزی مستقر شوند تا بتوان بدین‌وسیله خلاءهای دفاعی را مرتفع کرد.
- ۴- مشارکت و حضور نماینده‌ی جامعه‌ی عشایری در شورای پدافند غیرعامل وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و مراکز.
- ۵- آموزش، تبلیغ و تکرار مفاهیم و کاربرد دفاع غیرعامل در جامعه‌ی عشایری کشور.
- ۶- گسترش فرهنگ دفاع غیرعامل.
- ۷- بهره‌گیری مطلوب از محیط‌های آموزشی عشایر (دانش آموزی) برای القای مفاهیم مورد نیاز پدافند غیرعامل در جامعه‌ی عشایری کشور.
- ۸- استفاده بهینه از گستره‌ی نفوذ بسیج دانش‌آموزی برای فرهنگ‌سازی بین دانش‌آموزان و گروه‌های اجتماعی جوان و نوجوان عشایری.
- ۹- ساماندهی نیروهای مردمی و ارائه آموزش‌های لازم برای برخورد مناسب با حوادث پیش‌بینی شده در زمان بحران.
- ۱۰- ارائه آموزش‌های دفاع غیرعامل به مدیران، مسئولین و کارشناسان مربوط به جامعه‌ی عشایری.

منابع

- احمدی پور، زهرا و دیگران (۱۳۸۶). بررسی روند شتاب توسعه‌یافتگی فضاهای سیاسی- اداری کشور؛ مطالعه‌ی موردی: استان‌های ایران در برنامه‌های اول تا سوم توسعه (۱۳۸۳ تا ۱۳۸۶). فصلنامه‌ی ژئوپلیتیک، سال سوم، شماره یک، صص ۴۹-۲۲.
- اسکندری، حمید (۱۳۸۹). دانستنی‌های پدافند غیرعامل (ویژه مدیران و کارشناسان). چاپ دوم، تهران: انتشارات بوستان حمید.
- اصغریان جدی، احمد (۱۳۸۶). الزامات معمارانه در دفاع غیرعامل پایدار. تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
- امیر پور، مهناز؛ فنایی، حمید (۱۳۹۱). پدافند غیرعامل در شهرهای مرزی. همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالش‌ها و رهیافت‌ها، دفتر تحقیقات کاربردی استان سیستان و بلوچستان.
- بیگلو، مهدی (۱۳۹۰). تأثیر پدافند غیرعامل بر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه‌ی راهبرد دفاعی، شماره ۲۹، صص ۲۱۲-۱۸۷.
- جلالی فراهانی، غلامرضا؛ هاشمی فشارکی، سید جواد (۱۳۸۹). بسیج و دفاع غیرعامل. فصلنامه‌ی پدافند غیرعامل، سال اول، شماره دوم، صص ۸۸-۷۷.
- خرم‌آبادی، محمد (۱۳۹۰). تاریخچه و مفاهیم پدافند غیرعامل. سازمان نظام مهندسی گیلان، شماره ۵۸.
- خطابی، غلامحسین (۱۳۷۴). مرزبانی. تهران: انتشارات معاونت آموزشی ناجا.
- رحیم صفوی، یحیی؛ جمشیدی، مهدی (۱۳۸۶ و ۱۳۸۷). تأثیر ویژگی‌های ژئوپلیتیکی عشایر بر امنیت ملی ج.ا.ا. فصلنامه‌ی مطالعات دفاعی استراتژیک، سال نهم، شماره ۳۱ و ۳۲، صص ۹۶-۷۵.
- سازمان بسیج فرهنگیان نیروی مقاومت بسیج سپاه (۱۳۸۶). پدافند غیرعامل (زمینه‌سازی برای مقاومت پایدار). تهران: انتشارات سازمان بسیج فرهنگیان.
- کامران، حسن و دیگران (۱۳۹۰). شناسایی فضایی نواحی مرزی همجوار با مرز ایران و پاکستان با رویکرد پدافند غیرعامل. مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال دوم، شماره ۵، صص ۱۳۲-۱۰۹.
- مصطفوی، سیدمحمدرضا (۱۳۸۹). گسترش مفاهیم پدافند غیرعامل در فرهنگ عمومی. کتاب ماه علوم اجتماعی، شماره ۳۵، صص ۱۰۷-۱۰۰.
- موحدی نیا، جعفر (۱۳۸۶). اصول و مبانی پدافند غیرعامل. تهران: انتشارات دانشگاه صنعتی مالک اشتر.
- نباتی، عزت اله (۱۳۸۶). پدافند غیرعامل. تهران: انتشارات مرکز آموزش و پژوهش صیاد شیرازی.

- نظامی، قدیر؛ مهروی، عباس (۱۳۸۷). نقش پدافند غیرعامل در امنیت کشور. ماهنامه نگارش راهبردی، شماره ۲۹، صص ۲۱۲-۱۸۷.
- نیازی تبار، حسن (۱۳۸۷). پدافند غیرعامل و تسلیحات کشتار جمعی. تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.

